

УДК 378.4(477.53) : 811.133.1 = 030 (092)

ЛАРИСА КОРОЛЬ

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка

ПЕДАГОГІЧНІ ВЕРШИНИ У ЖИТТЄСВІТІ ІВАНА БАБИЧА

У статті розглянуто педагогічну діяльність відомого українського перекладача І. Бабича, літературна і професійна діяльність якого в 1964-1989 рр. пов'язана з Полтавським державним педагогічним інститутом імені В.Г.Короленка. Виокремлено етапи педагогічної діяльності, схарактеризовані аспекти педагогічної майстерності наставника майбутніх учителів.

***Ключові слова:** Іван Трохимович Бабич, етапи педагогічної діяльності І. Бабича, Полтавський державний педагогічний інститут імені В. Г. Короленка*

Постать відомого перекладача, члена Національної Спілки письменників України, викладача Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка Івана Трохимовича Бабича вражає вагомістю творчих результатів й водночас тим, як скуповисвітлено значущість його доробку, як мало досліджено його літературну і педагогічну діяльність.

З одного боку, Іван Бабич, за влучним висловом В. Мирного, “відкривав Україну світові”, репрезентуючи кращі твори українського письменства не лише у Франції, Америці, Канаді, а й в африканських франкомовних країнах [5]. З другого – довідкові видання, як-от: Українська літературна енциклопедія” (1988), “Письменники Полтавщини” (1990), “Енциклопедія сучасної України” (2003), “Мовознавча енциклопедія Полтавщини” (2014), публікації у засобах масової інформації з нагоди ювілейних дат (С. Алексеєнко, А. Дяченко, З. Матяшова, В. Мирний) занадто лаконічні. В основному, одразу ж після дати та місця народження митця мова йде про те, що І. Бабич відзначився літературними перекладами творів Р. Братуня, І. Вільде, В. Винниченка, Остапа Вишні, А. Головка, Я. Галана, О. Гончара, Є. Гуцала, Ю. Дольд-Михайлика, Н. Забіли, М. Ірчана, Г. Квітки-Основ'яненка, В. Козаченка, І. Микитенка, Ю. Мушкетика, П. Панча, О. Слісаренка, Ю. Смолича, Б. Сушинського, І. Франка, Ю. Щербака, інших.

Навіть поданий вище перелік прізвищ української письменницької еліти дозволяє констатувати, що людина, яка презентувала художнє слово нашого народу на міжнародному терені в епоху тотального панування російської мови, гідна того, щоб про неї не забували в незалежній Україні, проте цілісного наукового дослідження про творчий доробок Івана Трохимовича наразі немає. Лише останніми роками окремі аспекти бабичівського творчого стилю висвітлено у нечисленних статтях (Л. Король, Н. Кришталь, Л. Черчата), а в результаті дослідницького проекту викладачів та студентів кафедри загального і слов'янського мовознавства та іноземних мов ПНПУ імені В. Г. Короленка з'явилися перші студентські розвідки про Івана Трохимовича (Л. Данько, Ю. Маліченко, Ю. Панасенко, Ю. Чубикіна), цінність яких полягає в узагальненні

споминів колишніх учнів і колег про відомого земляка. Утім, комплексно педагогічний досвід І. Бабича не розглядався.

Актуальність дослідження засвідчується й тим, що художні тексти в перекладі полтавського митця ввійшли до фундаментального видання “Антологія української літератури від Х до ХХ століття” (*“Anthologie de la litterature ukrainien du Xe au XXe siecle”*), котре відома письменниця української діаспори з США М. Тарнавська назвала подією виняткової ваги, доказом дозрівання української присутності у світовому культурному контексті. У післямові автори антології зауважили, що їм не вистачало інформації про блискучого перекладача творів П. Загребельного [8].

Спогади сучасників про Бабича-вчителя та викладача вищого навчального закладу акцентують увагу на тому, що протягом років його творча й наставницька діяльність плинули у взаємодії та суголоссі, вишліфовувались водночас у витонченості літературного слова, і в педагогічній майстерності.

Отже, за **мету** пропонованої статті ставимо висвітлення педагогічної діяльності Івана Трохимовича Бабича протягом 1952–1989 років.

Указаний період вважаємо за доцільне розглянути як єдність двох періодів: 1952–1962 рр. та 1964–1989 рр., що зумовлено професійною діяльністю І. Бабича у загальноосвітніх та вищому навчальних закладах. Відповідно, перший із зазначених хронологічних етапів слушно назвати карлівським, бо Іван Трохимович десять років працював учителем саме в цьому районі Полтавської області, а другий – полтавським, адже він охоплює роки викладацької діяльності в Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка.

Розмірковуючи про родовід, дитячі та юнацькі роки майбутнього педагога і перекладача, логічно зауважити, що біографічні подробиці не вписуються в загальник радянської доби: Жан Бабич народився 2 червня 1929 року в французькому місті Осер (фр. *Auxerre*) в родині заробітчан українського походження. У Франції, в умовах приватної початкової школи Парижу та престижного коледжу “Classique et Modern” містечка Жуаньє (фр. *Joigny*) виформувався рідкісний хист хлопчика і до точних, і до гуманітарних наук. Згодом юнак отримав ступінь бакалавра природничих наук в Університеті Бургундії міста Діжон (фр. *Dijon*), але загострення військово-політичного конфлікту в анексованому Францією Алжирі змусило родину Бабичів у 1947-му змінити країну проживання, щоб уберегти синів від куль чужої війни.

Французький вишкіл навчив раціонально організовувати особистий час, тому роботу на Карлівському цукрокомбінаті Жан Бабич поєднав з навчанням у заочній вечірній школі, а пізніше – у Московському університеті імені Патріса Лумумби, де за чотири місяці навчання екстерном дістав право викладати латину, німецьку, французьку, польську мови у загальноосвітніх навчальних закладах [4, с. 14]. Отже, перші кроки у професії молодий учитель зробив у серпні 1952 року в школах сіл Сенчі (1952 р.) і Ждани (1953 р.) Сенчанського району (нині Карлівський район Полтавської області). Упродовж подальших дев'яти років (із серпня 1953-го по серпень 1962-го) І. Бабич викладав німецьку мову в Карлівській середній школі № 3 [1]. У її стінах дістав яскраві враження про учнівське життя, пересвідчився, що найголовніше для вчителя – бачити і поважати в кожному вихованцеві особистість [4, с. 17].

Унікальність професійного саморозвитку І. Бабича – в неухильному поступі до нових знань, у наполегливому переборюванні тимчасової мовної маргінальності:

до переїзду Жан не володів ні російською, ані українською, а вже за сім років рівень комунікативної компетенції дозволив йому одержати диплом про вищу освіту, працювати на посаді вчителя, дебютувати в галузі технічного перекладу, навчатися далі: у 1960 році карлівський учитель із відзнакою закінчив Харківський педагогічний інститут іноземних мов імені Н. К. Крупської (заочно) [1].

Директор Карлівської десятирічки П. Покідченко схарактеризував свого підлеглого так: “Трудолюбивий. Систематично підвищує кваліфікацію. Активний учасник методоб’єднання вчителів. Вимогливий до себе, до колег, до учнів. Користується всезагальною повагою. Крім основної роботи за фахом, – учасник радіотехнічного гуртка” [3, с. 40].

Стилістика офіційного документа не йде у жодне порівняння з емоційним відгуком педагога-ветерана, в минулому завуча Карлівської ЗОШ № 3 Н. Федосієнко: “Не можу стримати сліз, коли згадую про улюбленця школи, Івана Бабича. Нашому класові пощастило, бо Іван Трохимович не лише досконало вів уроки німецької, а й був класним керівником. Він вирізнявся надзвичайною душевністю, чуйністю, тактовністю, і за це ми, діти, віддячували йому повагою та палкою любов’ю. У 1961-му наш клас закінчував школу. Іван Трохимович вирішив зробити своїм випускникам сюрприз, який ми й нині згадуємо. Після врочистостей він кожному учневі подарував восьмикілометрову мотопрогулянку. Враження ми дістали незабутні!

У педінституті доля знову влаштувала нам зустріч. На вступному іспиті з іноземної мови мене охопив страх. Аж раптом зустрічаюся поглядом із рідними, найлагіднішими в світі викладацькими очима... Іван Трохимович підійшов і підбадьорив: “Не хвилюйся так, Надю! Ти ж – розумниця. Усе буде чудово...” Щирі слова вплинули – я відповіла на “відмінно”. Досі завдячую своєю довгою педагогічною кар’єрою людяності Івана Трохимовича” [4, с. 47–48].

Спогади К. Савченко, ветерана Карлівської ЗОШ № 3, так само сповнені захопленням: “Про Івана можна говорити довго, адже це надзвичайна людина, геніальна. Справедливий, чесний, добрий, розумний, порядний – таким він дійсно був і залишається у наших серцях. Не можу не сказати, що в учительській наш великовчений колега був справжнім наставником педагогів. Він приголомшував різнобічністю й глибиною знань не лише філологів чи істориків, а й географів, біологів, математиків. Бувало, ми занотовували його розповіді, щоб перечитати перед уроком. І Бабич мав унікальну ерудицію, енциклопедичні знання. Ми його обожнювали за елегантність учинків.” [4, с. 48–49].

Подаючи приклад сумлінної праці учням, їхній наставник у вересні 1962 року став слухачем Вищих педагогічних курсів із підготовки висококваліфікованих викладачів іноземних мов Московського державного педагогічного інституту [1].

Могутній інтелект, нетлінні вчительські чесноти Добротворення вивели Івана Бабича на першу педагогічну вершину, а всякчасна праця над собою стала кар’єрною сходинкою, оскільки “червоний диплом” вишу і посвідчення столичних курсів уможливили перехід сільського вчителя до вищої школи.

1964 року Іван Трохимович одночасно подав заяви про участь у конкурсі на посаду старшого викладача кафедр іноземних мов Полтавського і Київського педагогічних інститутів. Пройшов за конкурсом в обидва ВНЗ, однак віддав перевагу Полтаві, де 01.09.64, маючи одинадцять років педагогічного стажу, розпочав викладацьку діяльність [1].

Ідеями і справами полтавська кафедра іноземних мов вирувала: треба було готуватися до занять, організовувати самостійну роботу студентів, виїздити на консультації для заочників, читати лекції вчителям міста й області, проголошувати й обговорювати доповіді на методичних семінарах, брати участь у науковій і виховній роботі. На кафедрі апробувалася технологія навчання іноземних мов із використанням нових технічних засобів навчання, методик лінійного програмування, створювався фонд аудіозаписів, мікрофільмів, експериментально досліджувалося питання оптимального домашнього завдання для студентів тощо [2; 6].

Не зайве зазначити, що віртуозне володіння французькою мовою І. Бабич спрямував у практичну діяльність різновекторно, ставши провідним перекладачем “Зовнішторгвидаву” – потужного видавця торговельної реклами, пакетів технічної документації на товари радянського експорту. Полтавський викладач забезпечував технічний супровід низки важливих для держави угод, його не раз запрошували провідним штатним перекладачем до організаційних комітетів престижних міжнародних виставок.

Неабиякі перекладацькі успіхи не відволікали від педагогічної царини. Виступивши ініціатором радіолекторіїв іноземними мовами в гуртожитках, старший викладач Бабич коригував матеріали студкорів, тренував дикторів-кореспондентів, які не лише інформували про події в інституті, а й виразно читали мовою оригіналу ліричні твори [2, с. 82]. Він розробив курс технічного перекладу для майбутніх фізиків, математиків і хіміків, уклав навчально-методичний посібник “Тексти для читання з фізики” [6], заснував гурток технічного перекладу, очолив оргкомітет конкурсу на кращий художній переклад (конкурс проводився в двох номінаціях: проза та поезія) [4, с. 21].

Як куратор академічної групи І. Бабич організовував розвивально-виховні заходи: готував із студентами філологічного факультету вечори іноземних мов, бесіди, диспути, екскурсії, концерти тощо [2; 7]. Усе це робилося по-бабичівськи: спокійно, ґрунтовно, без зайвої метушні й фанфаронства.

На його заняттях панувала така атмосфера, в якій ніхто не боявся необізнаності, не соромився запитувати, висловлювати свою думку. Однак відкритість у спілкуванні з вихованцями в аудиторії, поза нею, під час трудових семестрів (у ті роки студенти регулярно виїздили на весняні й осінні сільськогосподарські роботи) не межувала з панібратством. Сучасна дидактика визначає такий тип стосунків у системі “викладач – студент” як суб’єкт-суб’єктний.

В архівній особовій справі І. Бабича зберігається службова характеристика, підписана ректором ПДП М. Семиволосом: “Досконало володіє французькою мовою. За період роботи на кафедрі вів заняття з французької, німецької мов. Серйозний, вдумливий викладач, який працює над собою, підвищуючи свій кваліфікаційний і навчально-теоретичний рівень. Дисциплінований. Добросовісно виконує всі обов’язки” [1].

Визнання керівництвом професійного рівня незабаром обернулося призначенням Івана Трохимовича виконуючим обов’язки завідувача кафедри іноземних мов (наказ ректора ПДП № 42 від 04.04.1966) терміном на 2 роки.

Розум, освіченість, незалежність думки, гонорари за технічні переклади, успішність на літературній ниві не влаштували декого з високопоставлених колег. Вочевидь, тому на засіданнях партбюро не раз лунали критичні закиди.

Добре, що ні на професійну діяльність, ні на літературний злет увесь той негатив присутньо не впливав – Іван Бабич умів бути терплячим і незламним.

1974-го року українські письменницькі кола вперше заговорили про перекладача роману А. Головка “Бур’ян”. Відтоді глибока залюбленість І. Бабича у французьку й українську мови збагатила його життєпростір насиченістю перекладацької праці.

Європейська освітня традиція міцно вкоренилася в ментальності, в методах і етиці професійної діяльності І. Бабича. Він уважав, що, навчаючись, кожна людина зобов’язана розмірковувати. В методиці й у поведінці педагога він випередив час, мимовільно окресливши новітні пріоритети розвитку критичного мислення в навчальному процесі, толерантного академічного мікропростору та ін. [4, с. 32].

Іван Трохимович був поборником креативності, живого імпровізування. Мабуть, тому не любив механічної писанини, вважав похвилинне домашнє планування корисним лише для початківців. А от у конспектах відкритих занять досвідчений викладач детально описував план, зміст і методику своєї роботи, аби дослухатися до зауважень, звіритись із судженнями колективу.

Наведімо відгуки колег про одне з таких занять старшого викладача І. Т. Бабича, проведене 11 січня 1983 року:

Н. О. Слісарчук: Заняття дуже змістовне. Видно неозброєним оком, що в колеги дійсно партнерські стосунки із студентами.

Г. М. Кудрявцева: Іван Трохимович веде заняття спокійно, але домагається свого. Студенти рідко помиляються, бо викладач вчасно попереджує помилки. Методично доцільно використано дошку.

С. Д. Щербина: Для мене методика проведення заняття дуже цінна. Всі види роботи органічно вплітаються в тему. Викладач так уміє виправити помилку, що студент її більше не припуститься.

В. М. Котельчук: Усі заняття І. Т. Бабича вирізняються спокійною, творчою атмосферою, немає непотрібного поспіху, але є чіткий ритм [6].

Проситься на папір узагальнення: в особі І. Бабича поєдналися широка освіченість із фасилітативністю педагогічної дії. Наведемо як доказ роздуми доцента В. Шепелевої: “Іван Трохимович мав дар спілкування з молоддю: голос звучав не надто голосно, проте переконливо. Не раз у коридорах чулося: “Оце викладач!” – знак найвищого студентського визнання (цього, зрозуміло, не купиш, не зрежисуєш). Він справді допомагав їм духовно розвиватися, прагнути до мети, закликав щоденно працювати над собою. Бувало, говорив із студентами про любов до української мови та національної культури, переконував вивчати, пишатися ними. Інші викладачі тоді таких тем уникали, а він заряджав молодь енергією патріотизму, котра акумулювалась у молодих душах. А ще знав безліч віршів, майстерно декламував їх іноземними мовами й у перекладах. Узагалі, я мало зустрічала людей із такими різнобічними знаннями, настільки цікавих, харизматичних, настільки скромних.

Прикро, що його “затирали”, недооцінювали, певно, вважаючи чужоземцем. Великий гріх, що й сьогодні Іван Трохимович Бабич належно не шанується, що його внесок у літературу досі не досліджено. Барельєф Бабича мусить бути на стіні навчального корпусу № 2 педагогічного університету (поряд з А. Макаренком та В. Сухомлинським), бо то була, без перебільшення, видатна людина” [4, с. 51–52].

Як бачимо, у професійному житті І. Бабича траплялися інспіровані ззовні негаразди, проте у своїй педагогічній і літературній творчості він непохитно зреалізував і право на спілкування зі світом засобом художнього слова, і право на гідність.

Задokumentовані факти свідчать про те, що на початку вісімдесятих І. Бабич надавав методичну допомогу вчителям міста й області (з огляду на його вчительський та викладацький досвід, навряд чи комусь це вдавалося краще), читав лекції й вів заняття з методики викладання французької мови на курсах підвищення кваліфікації вчителів, виступав із методичною доповіддю перед педагогами Гребінківського району, готував, як і кожен на кафедрі, обов'язковий у ті роки реферат із педагогічної майстерності тощо [6–7].

Аналіз звітної й організаційно-розпорядчої документації кафедри 1964–1989 років аргументує твердження про здатність І. Бабича висловлювати нестандартні судження стосовно поточних проблем. Так, у 1983-му він запропонував зробити відеозаписи навчальних програм іноземними мовами і використовувати їх на заняттях: “Ці передачі мають важливе пізнавальне значення, дають цікаву інформацію про країни виучуваної мови, про видатних діячів науки та культури. Крім того, студенти мали б нагоду частіше чути мову з вуст її носіїв” [7].

У вересні 1986 року, дискутуючи щодо використання фонокабінету, наполягав: “Час переходити на комп'ютери та комп'ютеризовані програми” [4, с. 36]. Тоді далекосяжність такої пропозиції багатьом здалася фантастикою. Сьогодні розуміємо, що педагогічна мудрість Івана Бабича полягала в здатності мислити категоріями перспективи.

У період професійної діяльності на кафедрі іноземних мов Полтавського педагогічного інституту імені В. Г. Короленка І. Бабич знаходив незліченні ціннісно-сміслові виміри викладання як служіння майбутньому. Протягом 1964–1989 років уродженець Франції ніс школярам і вчителям, студентам і викладачам нашого краю коштовні перлини свого інтелекту й педагогічного досвіду, а франкомовній читацькій аудиторії – світлу енергію українського літературного слова.

Таким чином, на обох досліджуваних етапах (1952–1962 рр. та 1964–1989 рр.) педагогічна діяльність Івана Трохимовича Бабича є прикладом високого служіння професії, прикладом утілення кращих ідей європейського стилю викладання та вітчизняних ідей педагогічної майстерності.

Список використаної літератури

1. Бабич Іван Трохимович. Особова справа. – Архів ПНПУ імені В. Г. Короленка, Ф. 1507, спр. 1015, арк. 1–28.
2. Книга протоколів засідань кафедри іноземних мов 1969–1970 н. р. – ДАПО (Державний архів Полтавської області), Ф. 1507, оп. 3, спр. 25, арк. 10.
3. Король Л. Карлівський період життєдіяльності І. Т. Бабича / Лариса Король, Юлія Маліченко // “Passus in Scienciam” : тези доповідей III студентських наук. читань, (Полтава, 26 квіт. 2010 р.) / Полт. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава : ПНПУ, 2010. – С. 39–43.
4. Король Л. Л. Слово про Івана Трохимовича Бабича : історико-біограф. Нарис / Л. Л. Король, Н. А. Кришталь, Л. М. Черчата. – Полтава : РВВ ПНТУ, 2010. – 64 с.

5. Мирний В. Він відкривав Україну світові: [Про письменника і перекладача І. Т. Бабича] / В. Мирний // Полтавська думка: незалежна газета. – 1999, 4 черв. № 23 (239). – С. 7.

6. Річні плани і звіт про роботу кафедри за 1983–1984 н. р. – ДАПО, Ф. 1507, оп. 3, спр. 1212 № 16–11, 16–12, арк. 15.

7. Протоколи засідань кафедри іноземних мов 31 серпня 1981 – 29 грудня 1982 рр. – ДАПО, Ф. 1507, оп. 3, спр. 110 № 161, арк. 51– 52.

8. Тарнавська М. Книга, яка викликає подив і заздрість [Електронний ресурс] / Марта Тарнавська. – Режим доступу: http://www.vsesvit-journal.com/index.php?option=com_content&task=view&id. – Назва з екрана.

Стаття надійшла до редакції 11.09. 2014 р.

КОРОЛЬ Л.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленко, Україна

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВЕРШИНЫ В ЖИЗНЕННОМ МИРЕ ИВАНА БАБИЧА

В статье рассмотрена педагогическая деятельность известного украинского переводчика И. Бабича, литературная и профессиональная деятельность которого в 1964–1989 гг. связаны с Полтавским государственным педагогическим институтом имени В. Г. Короленко. Выделены этапы педагогической деятельности, охарактеризованы аспекты педагогического мастерства наставника будущих учителей.

***Ключевые слова:** Иван Трофимович Бабич, этапы педагогической деятельности И. Бабича, Полтавский государственный педагогический институт имени В. Г. Короленко.*

KOROL L.

Poltava National Pedagogical University named after V Korolenko, Ukraine

PEDAGOGICAL SUMMITS IN THE LIVING SPACE OF IVAN BABYCH

The educational work of a well-known Ukrainian translator I. Babych, whose literary and professional activities in 1964-1989 were connected with V. G. Korolenko State Pedagogical Institute of Poltava are investigated in the article. The stages of his educational work are marked out and the aspects of pedagogical skills are characterized.

***Key words:** Ivan Babych, stages of educational work of I Babych, V. G. Korolenko State Pedagogical Institute of Poltava.*